

SCHERVITZ MÁTYÁS BUDAI FESTŐ

A XVIII. században működő, magyarországi származású festők közül csak azokról van bővebb tudásunk, akik külföldre jutva bomhathattak ki tehetségük szárnyalás és ott szerzhettek nevüknek hírt. Az idehaza dolgozó honi festők működését annyira elhomályosította számunkra a külföldről, főleg osztrák területeiről, beözönlő festők valóságos festményzuhata, hogy manap alig ismerjük a neveiket, még kevésbé a műveiket. E művészettörténeti hiányosság oka többek közt: egyrészt az a balhiedelem, amely a XVIII. századot nálunk általában a hanyatlás korszakának bélyegezve, a művészettörténeti anyaggyűjtést szinte elmulasztja; másrészt az az elfogultság, amely még a hivatott kutatókat is bizonyos lelkisnylv. felfogásra hangolta éppen a XVIII. századi barokk művészet emlékeivel szemben. Pedig a török hódoltság elmúltával éppen a XVIII. században lón nálunk országsgazerte általánossá a maga egyetemességével mindenben átiüköző barokk művészet, a maradandó alkotások oly tömegét hozván létre, amely a sok külföldi mester mellett számos hazai mester közreműködését is föltételezi. Ezt bizonyítja az újabb levéltári kutatással karöltött emlékvizsgálat számos esete.

Ilyen behatóbb érdeklődésre méltó, hazai származású festőnk *Schervitz Mátyás* is, akinek a vezetékneve csodálatos módon a következő változatokban fordul elő: Scherviz, Scherwitz, Scherwitz, Scheravit, Scherawitz, Scheravics, Seravits, Scherevits, Scherevitz, Scherovitz, Scherowitz, Schibiz, Szeravics, Xeravich; ő maga pedig egyetlen ismeretes sajátkezűleg írott nyugtáján *Matthias Schervitz* névvel írta alá magát.¹ E sok vezetéknev-változat után valószínűnek látszik, hogy a Budán született és hosszú élet után ugyancsak Budán meghalt *Schervitz Mátyás* vezetékneve elfrással *Tarvitz* változatban került a buda-vízivárosi Szent Anna-plébánia halottak anyakönyvébe.² Hogy ilyen vezetéknevel-

írás a XVIII. században még nevesebb művészek vezetéknevének a leírásánál is megtörtént, közismert tény a kutatók előtt.

Ha a halotti följegyzés csakugyan *Schervitz Mátyás* festő halálát jelenti, akkor ő 1701-ben vagy e körül született és pedig Budán azért, mert budai polgárrá való fölvetelénél a budai városi tanács helybeli születésének (ahlier gebürtig) mondja.³ Hogy pedig Budán és valószínűleg a Dunához közel fekvő városrészben, talán a Vízivárosban már a XVIII. század legelején tartózkodott *Schervitz* családja, bizonyítja az 1715. évi márciusi árvíz-károsultak névsora, amelyben *Scherowitz* nevű károsult is előfordul.⁴

Porrásainkban ilyen gazdag változatú vezetéknevel előforduló festőnk élete folyásáról édes-keveset tudunk. Minden jel arra mutat, hogy Bécsben tanulta a festés művészetét. E bécsi tartózkodásnak kód előtte, kód utána. 1741 június 16-án vette fel a budai városi tanács a budai polgárok közé. Tagja volt a budai polgári gyalog gárdának, amelynek az első századában szerepel a brandenburgi Zillichauból való *Schultz János Frigyes* (1711—1761) és a bajor Dorstból származó *Stettner Sebestyén* (1699—1758) budai festőtársával együtt 1751-ben.⁵ Meghalt 1771 március 12-én askorbán, hetven éves korában és eltemetett a buda-vízivárosi Szent Anna-templom mellett elerült sírkertben. *Eplaphuma* a buda-vízivárosi Szent Erzsébet-rendű apácák templomában, a szószék alatt a következő latin szavakkal őrzi emlékét:

Sors honorata
etiam
post fata
Matthiae Xeravich
quae cum
dum viveret
caeteris excellere pictoribus
fecit
marmori celsè insculpta
ab uno
e coetu artis eiusdem
anno quo obiit MDCCLXXI
die 27 Septembris.

¹ Bp. Szöv. Levéltár, Budai városi (neandertési) jegyzőkönyv 1741. jún. 16.

² Bud. neandertési jegyzőköv. 1715. márc. 13.

³ Nagy. Kir. Orsz. Levéltár, Acta Jesuit. Irregest. Fasc. 6. No. 7. * 1771. Mart. 12. Joan. Matthias Tarvitz 70 an. Phtysis. ad Coemeterium penes Annazem templum.

⁴ Miller P. J. E.: *Eplithone vicissitudinam ... de ... Urbe Budensi*, 166. old.

SCHERVITZ MÁTYÁS: SZENT ERZSÉBET ALAMIZSNÁT OSZTOGAT. Olajfestmény, 1760
Pótlárkép a budai kapucinus-templomban

DANIEL GRAN: SZENT ERZSÉBET
Műbékoltárkép a bécsi szrt. Károly templomban

Ez a szerény méretű vörös márványtábla fellelőző szavakkal festő kortársai fölött álló művésznek hirdeti Schervitz Mátyást. Hogy művészete mennyire fedí ismeretlen rajongó festőtársának e nálunk szinte példátlanul álló kegyelet sugallta dicsőítő szavalt, eddig ismert egyetlen művéből alig állapítható meg. De bizonyos, hogy gazdag és sikeres tevékenység követhette nyomait, ha kortársa s még hozzá festő kortársa már halálózása évében sietett működésének örök emléket állítani.

Budán való működéséről egyébként hiteles adataink ezek. 1741 tavaszán a trónörökös, a későbbi II. József születésének örömmünepére Buda városa illuminációt rendezett és ez alkalomra a diadalkapu festészetét részelt a schellingeni *Abertschauser János* († 1761 Budán), *Landtrachtinger Gáspár* († 1744 Budán), *Schultz Frigyes* és Schervitz Mátyás festők, plasztikáját pedig a kismartoni születésű *Hörger Antal* († 1768 Budán) szobrász készítette.¹ 1750-ben a buda-újlaki plébánia-templom szentélyében végzett festését (vor die Malerey in Sanctuario) 40 forintot kapott.² 1751 augusztus 8-án Mária Terézia királynő meglátogatta Buda városát és az ez alkalomra festett diadalkaput a sziléziai Grossglogauból származó s Budán megtelepedett *Gultz Ignác*, *Stettner Sebestyén* és Schervitz Mátyás festők készítették, amely munkáért a városi tanács október elsején 80 forintot fizetett nekik.³ 1755 február 16-án a budakrisztinavárosi vérehulló Mária-kápolna gondnokától 80 forintban megállapított, de meg nem nevezett munkájáért 30 forintnyi részletet vett fel.⁴ 1755 augusztusában az óbudai gróf Zichy-család megrendeléséből dohányszelencére arcképet festett 8 forint 15 krajcárért.⁵ Nagyobb méretű tevékenységéről tanuskodnak a buda-tabáni Szent Katalin-templom számadásai, amelyek szerint: 1740-ben 82 forintért négy templomi zászlót, 1741 decemberében betlehemi jászolt, 1747-ben *Stettner Sebestyén* festővel együtt Szent Katalin főoltárát 570 forintért, 1748-ban a szószék színezett és aranyozott

foglalatát 155 forintért és 1756-ban *Stettner Sebestyén* festővel karöltve a szent sírt 45 forintért készítette.⁶ E templombeli művei az 1810. évi tűzvésznek esvén áldozatul, még az 1756. évi kánoni vizsgálat jegyzőkönyve nyomán is alig rekonstruálhatók, amely futólagosan e szavakkal írja le a főoltárt és a szószéket: „Ara prima major... Catharinae V. M. effigies in medio depicta habetur, a dextris ejus Statua S. Andreae Apostoli, Laurentii, et Ladislai, a sinistris Petri, Stephani Prothomartyris et Stephani Regis ex parte Evangelii a supra S. Clarae et duo Angeli, ex parte Epistolae S. Elisabetha et duo Angeli sculpti, in medio vero Imago Dei Patris depicta visitur. Tabernaculum unacum praedictis statutis pretiose Coloratum et Inauratum repraesentatur, in Circumferentia Tabernaculi 4. itidem Angeli adornantes referuntur, penes quos 6. lignea candelabra Inaurata, et duo ex aurichalco, ex parte Evangelii habetur unus Angelus manibus servans candelabrum cum lucerna, similiter ex parte Epistolae infra cancellos ex eadem parte Epistolae et sub Lista aurata Imago S. Floriani, Urbani, et B. Virginis, et Statua Beatae itidem Virginis in minori quantitate nigra Brunensis, intra Cancellos non minus ex parte Evangelii est Imago S. Vendellini, penes quam graditur ad Chathedram quatuor Evangelistis ab infra, a supra S. Francisco Stigmatizato, et septem figuris Angelorum condecoratum, coloratum, et Inauratum.”⁷ A főoltárért és a szószékért, amelyet *Stettner Sebestyén* festővel együtt festett és aranyozott, kifizetett aránylag nagy összegek és a jegyzőkönyv szövege eléggé világosan bizonyítják, hogy e művek nagyobb-szerű alkotások voltak, amelyek gazdag plasztikai díszsel ékeskedtek egyfelől és hogy a képeken kívűl a plasztika is sok színen pompózott, amelyet a két festő ecsetje tett színessé másfelől. E templom főoltárának és szószékének a szobrait és egyéb plasztikai díszét különben a tiroli Griesből származó s Budán megtelepedett *Weibl Tamás* (1702–1747) szobrász faragta fából.⁸

¹ Bud. tanács. jegyzőköv. 1741. máj. 25. és aug. 25. — Péntári számadások, 8. doboz.

² Bp. Szív. Levéltár, Templomszámadások.

³ Bud. tanács. jegyzőköv. 1751. okt. 1.

⁴ Bud. tanács. jegyzőköv. 1755. febr. 16.

⁵ Gróf Zichy-Leváltár Zedlben, Fasc. 36.

⁶ Bp. Szív. Levéltár, Templomszámadások.

⁷ Balthás: *Conscriptio Visitationis Canonicae 1756*. Kézirat a Nagy. Nemz. Múzeumban. Miller Föl. Lat. 2011.

⁸ Bp. Szív. Levéltár, Templomszámadások.

A buda-vízivárosi Szent Anna-templom számára 1746-ban két ízben is végez forrásaink által meg nem nevezett munkát, ügyszintén 1758-ban; 1761 márciusában két darab zászlóra való képet festett és pedig Krisztus arculiútsét, Jesu patientissime misereere nobis* felirattal és a bűnbánó Mária Magdolnát „S. Maria Magdalena ora pro nobis” felirattal. E két zászlóra való kép — amelyet özvegy Vollmuthné született Szigethy Teréz számlájára festett, akit a templomban való pofozkodása miatt az érseki helynök büntetésképpen és az égiek kiengeszteléséül e szimbolikus képek költségeinek a kifizetésére ítélt — reánk nem maradt.¹

A buda-vízivárosi kapucinusok számára 1757-ben bellehami jászolt festett két aranyért; ² 1760-ban a kapucinus zárdakert falánál emelt keresztfa kakasát, feliratát, töviskoronáját és kopját renoválta; s ugyancsak 1760-ban özvegy gróf Zichy Miklósné született Berényi Erzsébet grófnő költségén festette a kapucinus templom főoltárának a képét 120 forintért. E főoltár, amelyet 1760 február 23-án *Bebo Károly* (1712—1779) szobrász, Zichy grófnő udvarmestere, a kapucinusok rendi szerelme figyelembevételével a marburgi ezredbe a Budán megtelepedett *Mayrhold Mihály* műasztalossal, a budai születésű *Weber Lénárt* (1702—1778) szobrászsal és Schervitz Mátyás festővel csináltatott, 1760 július 15-ére lett készen.³ E főoltár fölépítésében és beosztásában teljesen a bécsi kapucinusok templomának a főoltárához igazodik és gondos renoválás folytán teljesen jókarban van. A főoltár-építmény evangéliumi szárnyán Szent István király, leckeoldali szárnyán pedig Szent Imre herceg álló képel vannak belleszive az átjárók fölél. Maga a főoltárkép magyarországi Szent Erzsébetet ábrázolja, amint

két udvarhölgye társaságában két alabárdos testőtől kísérvé, kastélya lépcsőzetén apródja pénzzel megrakott tálljából alamizsnát osztogat a nyitott kapu felől jövő szegényeknek, akik közül egy térdelő leánynak éppen pénzt nyújt, egy koldusférfi fejéle tárja kéroleg kezét, már megajándékozott batyus asszony kis leányával távozóban és a jobb sarokban félg meztelen béna koldus ilve várja esdó szemmel az alamizsnát; a jelenet fölött négy angyal alszállóban. E jelenet tartalmi felfogásában, kompozíciójában, sőt egyes alakjai részletes jellemzésében és színezésében is, olykor kevesebb szereplóvel egyen, egyenes leszármazottja, hogy ne mondjuk, módosított változata a bécsi Szent Károly-templom Szent Erzsébet mellékoltárképének, amelyet *Gran Dániel* (1694—1757) festett.⁴ Hogy a megrendelő követelése volt-e ezen bécsi előképnek ilyen mértékben való szoros figyelembevételé, vagy pedig Schervitz felfogását teljesen lenyugózó képhatásról van-e szó, megfelelő adatok nélkül és Schervitz más művel hiánya miatt meg nem állapítható. Csak az bizonyos, hogy e festménye a bécsi művészet egyik mesterművének a változatát nyújtja s így az epítaphiumóban foglalt dícsőítésnek csak egyetlen mozzanatát látjuk bizonyítva és pedig azt, hogy Schervitz Mátyás kitünő festési technikai készséggel rendelkezett.

Bizonyosan hosszú életében Budán kívül másutt is tevékenykedett Schervitz, azonban ennek nyomait még kód fedl. És szerencsésebb adatgyűjtésre vár annak a megoldása is, hogy Schervitz Mátyás festő családjából való-e az a szintén Budán szereplő *Serovics József* nevű festő, aki 1785 februárjában a doberschani származású *Schöffl József* festővel együtt festette ki a várbeli Fortuna nevű városi kávéházat 130 forintért és aki ugyane hónapban a temető számára festett feszületért 6 forintot kapott a budai városi tanácstól.⁵

* Nagy. Kiv. Orsz. Levéltár, Acta Jesuit. Irrogent. Fasc. 6. No. 7. 317, 319, 326, 321.

² Emlék Némethy Lajos is „Adatok a festés történetéhez Budapesten a XVII. és XVIII. században” című tanulmányában. *Archaeológiai Értesítő* 1933. 106. old.

³ Protocollum seu Historia Dumetica Conventus Budensis PP.: Capucinarum... Tom. I—II. Kézirat a buda-vízivárosi kapucinus atyák levéltárában.

⁴ Scherlich A.: Wien's Kirchen u. Kapellen. 1925. 186. old. Ez előkép változata képt közel Tietze „Wien” című műve (1903) 269. oldalán.

⁵ Bud. tanács. jegyzőköv. 1785. febr. 11. és 19.